

УДК 330.45:[519.866:336.228]:334.722

ВПЛИВ ПОДАТКІВ НА ДІЛОВУ АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Н. Камінська, І. Ушкаленко, М. Антоняк

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79000, м.Львів, вул.Університетська,1
Вінницький національний аграрний університет
21000, м.Вінниця, вул. Сонячна, 3*

У статті пропонується підхід до використання кількісного інструментарію в дослідженні впливу податкової політики на ділову активність підприємницької діяльності.

Ключові слова: податкова політика, податкове навантаження, ділова активність, підприємницька діяльність.

Дослідження процесів у сфері оподаткування вимагає адекватної кількісної оцінки податкового навантаження на підприємства та їх ділової активності. В економічній літературі неодноразово наголошується на тому, що внаслідок жорсткої податкової політики ділова активність бізнесової діяльності знижується. На наш погляд, ділову активність підприємництва слід розглядати на різних рівнях: на рівні окремого підприємства; на рівні певного регіону; на рівні економічної системи в цілому і вона проявляється в динамічності його розвитку, досягненні ним поставлених цілей, що відображають абсолютні вартісні та відносні показники і, найперше через фінансові характеристики такі як оборотність засобів підприємства, що спричиняється швидкістю їх обороту (чим швидший оборот, тим менше на кожен оборот припадає витрат на тій чи іншій стадії кругообігу засобів). На тривалість перебування засобів в обороті впливають різні зовнішні та внутрішні фактори, зокрема: галузева приналежність; сфера діяльності організації.

Внаслідок посилення податкового тиску податки та обов'язкові платежі зростали швидшими темпами, ніж ВВП у діючих цінах, що призвело до зниження темпів податкових надходжень у порівнянні з темпами зростання номінального ВВП, за відсутності суттєвих змін в умовах оподаткування. Це свідчить не так про полегшення податкового тиску, як про виснаження виробництва та зростаючі масштаби ухиляння від сплати податків. Але це призводить до зниження ВВП, що є закономірним наслідком звуження можливостей підприємств щодо подальшої господарської діяльності (яке викликано не в останню чергу посиленням податкового пресу).

Характеристикою ділової активності підприємств на рівні регіону та всієї країни також можна було б використовувати показник приросту чистого прибутку. Але використання такого показника утруднено, оскільки у статистичних даних прибуток підприємств подається у фактичних цінах відповідних років, через що ці показники є непорівнянними через вплив інфляційних процесів. Найбільш доцільно в такій

ситуації використовувати відносні показники, які були б порашовані на основі порівняльної інформації за один рік, або були б індексами змін певних показників, які розраховувалися б на основі інформації, попередньо представленої в порівняльних цінах.

В практиці економіко-математичного моделювання часто будують так звані прогнозні моделі, які містять не тільки фактори, що безпосередньо впливають один на одного, а фактори, що тісно з ними пов'язані. До таких показників можна віднести: рентабельність продукції (у відсотках), індекси обсягу продукції по галузі (у відсотках), індекси продуктивності праці в галузі (у відсотках). Мірилом ділової активності можна вважати і показники інноваційної діяльності підприємств. Оскільки господарська діяльність підприємства значною мірою залежить від його прибутку, можна скористатися для такого аналізу показниками прибутковості роботи суб'єктів господарювання, а саме величиною темпів росту прибутку підприємств і організацій галузі.

Майже всі економісти одногосно стверджують, що податковий тягар негативно впливає на інвестування коштів у розвиток виробництва, знижує ділову активність підприємств. Звичайно, надмірне оподаткування - не єдина перешкода для нормального функціонування підприємств, але вона є однією з найвагомійших.

Податковий тягар, жорстка опіка та втручання держави в економічну діяльність підприємства позбавляє багатьох суб'єктів підприємницької діяльності мотивації до подальшої роботи, примушує згорти її. А це в свою чергу спонукає підприємців працювати в тішовому режимі і ухилятися від сплати податків, що збільшує кількість економічних злочинів.

Вирішальною умовою соціально-економічних перетворень є, як загально визнано у всьому світі, активізація інвестиційного процесу. Реальна економічна ситуація в Україні значно ускладнює інвестиційну діяльність. Обсяг вкладень не забезпечує передумов економічного зростання і навіть повноцінного відтворення наявного стану. Відсутній інвестиційний механізм, що органічно поєднав би форми приватного і державного інвестування та забезпечив би оптимізацію взаємозв'язків різних суб'єктів інвестиційної діяльності.

Всі основні макроекономічні показники, за допомогою яких вимірюється економіка, з огляду на їх призначення, поділяються на дві групи, а саме: показники, що визначають кількісні параметри і характеризують тенденції розвитку соціально-економічної системи, та показники, за допомогою яких відображаються якісні характеристики даної системи. При моделюванні економічних процесів дуже важливим є поєднання показників обох груп. Тому пропонується при моделюванні і прогнозуванні податкового навантаження об'єднувати в моделі як статистичні, так і експертні дані, що є можливим при використанні апарату теорії нечіткої логіки. Варто зауважити, що значна кількість детальних описів багатьох прогнозів, побудованих на основі нечіткої логіки, не публікується з причин комерційної таємниці. База знань, на основі якої пропонується вибір податкових стратегій, формується експертами у результаті оцінки відповідних причинно-наслідкових зв'язків. Дослідження у цьому напрямі базуються на математичному апараті теорії ігор та математичної статистики і теорії прийняття рішень із врахуванням ступеня невизначеності. У даному випадку доцільно застосовувати байєсівський підхід, що ґрунтується на принципі максимального використання інформації, яка надходить у процесі управління. Приймається передумова, що для будь-якого твердження або події має місце ймовірність того, що дане твердження істинне. Відтак, має існувати

певна сукупність положень, які підтверджують дану гіпотезу. При наявності інформації стосовно конкретної проблеми модифікується апіорна ймовірність таким чином, що отримують апостеріорну ймовірність цієї ж проблеми з врахуванням нової інформації. Наявна ситуація прийняття рішень характеризується множиною $\{X, q, V\}$, де $X = \{x_1, x_2, \dots, x_m\}$ – множина можливих рішень особи, що приймає рішення, $q = \{q_1, q_2, \dots, q_n\}$ – множина станів економічного середовища, $V = \{V_{kj}\}$ – матриця оцінювання, визначена на множині можливих варіантів, $k=1, \dots, n$.

У деталізованому вигляді ситуація прийняття рішень подається у вигляді матриці, компоненти якої є дійсними числами, V_{kj} – кількісні оцінки можливого рішення $x_k \in X$ за умови, що економічне середовище перебуває в визначеному стані):

$$V = \begin{bmatrix} & q_1 & q_i & q_n \\ X_1 & V_{11} & V_{1j} & V_{1n} \\ X_k & V_{k1} & V_{kj} & V_{kn} \\ X_m & V_{m1} & V_{mj} & V_{mn} \end{bmatrix}$$

Коефіцієнти матриці виграшу чи втрат V_{kj} мають розмірність грошових одиниць. Це можуть бути або можливі доходи (обсяги виробництва, прибутки, пільги), або можливі втрати (недоотримані обсяги виробництва та прибутки, обсяги оподаткування тощо). Для прийняття оптимального рішення потрібно знайти ймовірність настання економічних станів $P(q_1)=p_1, P(q_2)=p_2, \dots, P(q_n)=p_n$ при цьому $p_1+p_2+\dots+p_n=1$.

У випадку, коли V_{kj} означає прибуток, найкращим вважається те рішення, при

якому величина $\sum_{j=1}^n V_{kj} \cdot p_j, k=1, \dots, m$, максимізується :

$$B^+(x_{k0}, p) = \max_{k=1, m} \sum_{j=1}^n P \cdot V_{kj}^+.$$

У випадку, коли ймовірності $P_j, (j=1, \dots, n)$ відомі, апостеріорні ймовірності настання економічних станів обчислюють за формулами Байєса. Коли ж ці ймовірності p_j невідомі, для вибору оптимального рішення використовують критерій Бернуллі-Лапласа або принцип максимуму Гіббса-Джейнса. Для прийняття оптимального рішення при визначенні структури малого бізнесу сфери послуг пропонується використовувати саме ці критерії.

Пошук та формування альтернативних варіантів рішень виконується за допомогою експертно-консультуючої системи. Наприклад, за результатами порівняльного аналізу отримується інформація про перевищення попиту над пропозицією за деяким видом продукції, формується ціль для забезпечення попиту споживачів у цьому виді продукції. На основі аналізу ресурсних можливостей малого бізнесу сфери виробництва продукції ставиться задача стимулювання виробництва цього виду послуг. Для виконання цієї задачі формуються альтернативні рішення:

x_1 - створити нові підприємства;

x_2 - розширити існуючі підприємства;

x_3 - нічого не робити, спостерігати за розвитком подій.

Регіональна невизначеність відносно існуючого розподілу населення за рівнем доходу може призвести до настання одного з трьох економічних станів:

q_1 - рівень попиту дорівнюватиме прогнозованому;

q_2 - рівень попиту буде нижче прогнозованого

q_3 - рівень попиту перевищить прогнозований

Експертно-консультуючої системи визначають рівні збільшення обсягів послуг V_{ij} та ймовірність станів $P(q_1)=p_1$, $P(q_2)=p_2$, $P(q_3)=p_3$. В залежності від того, що відомо про ймовірності p_1 , p_2 , p_3 , розраховується оптимальне рішення за описаними формулами.

Якщо ж пропозиція перевищує попит, перелік альтернативних рішень може бути таким:

x_1 - зменшити вартість патенту на даний вид діяльності;

x_2 - не зменшувати вартість патенту ;

x_3 - нічого не робити, спостерігати за розвитком подій.

V_{ij} - рівень збільшення або витрат надходжень до бюджету.

Відкриття нових підприємств може здійснюватись як самою керуючою системою, тобто регіональною владою, так і через стимулювання розвитку вже існуючих малих підприємств, що працюють у цій галузі.

Крім того, за допомогою даного підходу керуюча система може кваліфіковано інформувати малі підприємства сфери послуг відносно зростання або падіння попиту на їх продукцію. Маючи цю інформацію, малий бізнес буде орієнтований відносно перспектив свого розвитку та очікуваного податкового тиску, зможе розробляти обґрунтовані бізнес-плани, що дозволить звернутися до фінансових установ і отримати кредити.

Застосування даного інструментарію математичного аналізу створює можливість розраховувати необхідність у спеціалістах певної спеціальності і кваліфікації. Ця інформація сприятиме цілеспрямованій діяльності фонду зайнятості населення по перекваліфікації безробітних з подальшим їх працевлаштуванням, що врешті, вплине на зменшення безробіття в регіоні, створює можливість розраховувати необхідність структуризації малого бізнесу, а також може бути використаний для оцінки інвестиційних проектів, при складанні бізнес-планів в процесі реструктуризації підприємств, банківськими установами для визначення доцільності надання кредитів.

Вибір варіанту стратегії розвитку підприємства здійснюється в декілька етапів. Перший з них полягає у вивченні середовища і структуруванні ситуації. Керівник формує план розвитку свого бізнесу, аналізує суть виробничого процесу, вивчає ситуацію на ринку її гуртової реалізації. Його метою є максимізація прибутку, який він хоче отримати якомога швидше. Тому показником ефективності функціонування підприємства є величини тижневого прибутку. Виробництво не передбачає зміни встановлених параметрів продукції. Фірми гуртової реалізації визначають свою надбавку до ціни продукції. В нашому випадку економічна ефективність підприємства залежить від обраного варіанту його розвитку і функціонування і вона визначає прибуток.

Наступним етапом проведення дослідження стратегій розвитку і функціонування підприємства є формалізація моделі, за допомогою якої буде здійснюватися модельний експеримент. В нашому випадку незалежними змінними моделі є екзогенні змінні. Між залежною змінною та фактором є лише односторонній зв'язок. Параметрами моделі, що визначають накладні витрати було взято: щомісячна оренда плата; виплата відсотків за кредити; витрати на закупку інгредієнтів; виробничі

витрати. Наступним кроком побудови моделі було формування внутрішньої логіки моделі. Оскільки побудова моделі є ітеративним процесом і початковий її варіант в подальшому ще буде неодноразово перероблятися, змінюватися і доповнюватися до тих пір поки не буде отримано задовільного її варіанту.

Для структуризації своїх формулювань аналітики часто застосовують структурні моделі, у яких відображаються зв'язки між екзогенними змінними і показником ефективності у загальній, неконкретизованій формі. Ці зв'язки ще не представлені у вигляді математичних залежностей між ними.

Структурна схема моделі створюється, починаючи із змінної показника ефективності, яка розбивається на декілька проміжних змінних. Вони, в свою чергу, як частина внутрішньої логіки моделі, розбивається на більш деталізовані проміжкові змінні. І такий процес розбиття, що графічно може бути відображений у вигляді структурного дерева, продовжується до тих пір поки не буде досягнуто екзогенних змінних. Мета структурної схеми – допомогти і спростити побудову моделі, а не виявити повністю всі проміжкові змінні у вигляді закінченого варіанту моделі. Подальша формалізація моделі може привести до виявлення ще інших проміжних змінних.

Створення структурної моделі закінчується, коли визначені всі вхідні змінні моделі. Те, що модель є певним наближенням відображенням реальної дійсності, а в нашому випадку досить віддаленим відображенням, підтверджує структурна модель. Структурна модель відображає господарські міркування керівника у вигляді вибіркового сприйняття ним дійсності. Наприклад, структурна модель не відображає: конкурентної ситуації на ринку; затрат на зберігання готової продукції та виробничих складників; руху оборотного капіталу та платежів; факторів матеріально – технічного постачання; графіку випуску продукції; залучення і навчання працівників; маркетингові затрати і багато чого іншого. Очевидно, це можна при необхідності врахувати на наступних етапах побудови моделі, адже початкова модель повинна бути максимально спрощеною.

INFLUENCE OF TAXES ON BUSINESS ACTIVITY OF ECONOMIC ACTIONS

N. Kaminska, I. Ushkalenko, M. Antoniak

*Ivan Franko National University of Lviv
79000, Lviv, Universitetskaya 1
National Agricultural University of Vinnitsa
21000, Vinnitsa, st. Sonyachna*

This article proposes an approach to the use of quantitative tools to investigate the influence of tax policy on business activity of economic actions.

Keywords: tax policy, tax burden, business activity, economic actions.

**ВЛИЯНИЕ НАЛОГОВ НА ДЕЛОВУЮ АКТИВНОСТЬ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Н. Каминская, И. Ушкаленко, М. Антоняк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79000, г. Львов, ул. Университетская, 1
Винницкий национальный аграрный университет
21000, Г. Винница, ул. Сонячна*

В статье предлагается подход к использованию количественного инструментария в исследовании влияния налоговой политики на деловую активность предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: налоговая политика, налоговая нагрузка, деловая активность, предпринимательская деятельность.

*Стаття надійшла до редколегії 15.10.2013,
прийнята до друку 04.11.2013*